

šis skirstymas neturi vieno pagrindo (sakysim, prūsų ar kuršių kilmės vietovardžiai irgi gali būti ir vandenvardiniai, ir asmenvardiniai, ir profesiniai ar pan. kilmės), tačiau duoda išsamų ir apibendrintą Mažosios Lietuvos gyvenamųjų vietų vardų kilmės ir darybos vaizdą.

Antrajame šio skyriaus poskyryje „Vietovės vardų kaitalai“ istoriškai nušviečiamas krašto vokietinimas, vėliau rusifikacija, galutinai išgijant baltų kalbas iš šios teritorijos. Studija baigiama plačia (9 puslapių) reziume vokiečių kalba ir bažnytkaimių, kurių čia buvę 210, vardų sąrašu.

Baigiant knygos apžvalgą, reikia pasakyti, jog vietovardžių tyrėjai, be autentiškos ir vertingos medžiagos, čia aptiks ir kritikuotinų dalykų – abejotinų etimologijų ar kitokių vardų analizės netikslumų, tačiau niekas negalės paneigti, jog V. Pėteraičio studija „Mažosios Lietuvos ir Tvankstos vietovardžiai“, kaip ir pirmoji šio autoriaus knyga „Mažoji Lietuva ir Tvanksta“, dar kartą paliudija baltiškąjį Mažosios Lietuvos substratą ir yra svarbus įnašas į baltiškos kultūros studijų aruodą.

Marija Razmukaitė

IN MEMORIAM TERJE MATHIASSEN

(1938–1999)

Kažkokia tragiška lemtis persekioja Skandinavijos baltistus. Dar ne taip seniai baisiosios mūsų amžiaus ligos per anksti į kapus nusinešė norvegą Helgę Rinholmą, islandą Jörundurą Hilmarssoną. Ir štai vėl liūdime: po ilgos kančios vėžys 1999 m. sausio 9 dieną galutinai palaužė ir Oslo universiteto profesorių Terję Mathiaseną. O visi trys jie buvo ne tik geri draugai, baltų kalbų tyrėjai, didžiojo norvegų baltisto Christiano S. Stango mokiniai, bet ir patys nuoširdžiausi mūsų tautos bičiuliai.

Mathiasenas gimė 1938 m. balandžio 12 dieną Osle. 1957 m. baigė gimnaziją. Iš pradžių norėjo studijuoti lotynų kalbą ir matematiką. Tačiau šiais laikais šių dalykų studijos sunkiau suderinamos, ir Mathiasenas Oslo universitete ryžosi studijuoti rusistiką, germanistiką ir norvegų filologiją. Be Chr. S. Stango, tarp savo mokytojų jis čia turėjo ir garsųjį norvegų iranistą Georgą Morgens-tierne. 1962 m. magistro laipsniu Mathiasenas baigė bendrąsias studijas. Tolesnį jo susidomėjimą slavistika, iš dalies ir baltistika, galima sakyti, nulėmė NATO. Mat atlikdamas karinę tarnybą, Mathiasenas turėjo progą baigti NATO organizuotus labai gerus rusų kalbos kursus (juos baigė su būsimuoju Norvegijos gynybos ministru). Be kita ko, tokius kursus buvo baigęs ir mūsų minėtas H. Rinholmas. 1964 m. Mathiasenui penketą mėnesių teko tobulintis Leningrade. Velionis prisimindavo, jog pirmąją vizą į Leningradą jam išdavė SSRS ambasados Norvegijoje tarnautojas lietuvis Vytautas Burkauskas. 1965 m. Mathiasenas jau filologijos kandidatas. 1966–71 m. – jis Oslo universiteto stipen-

diantas. 1970 m. jam už disertaciją „Slavų ir indoeuropiečių kalbų ilgojo vokalizmo studijos“ buvo suteiktas filosofijos daktaro laipsnis. Netrukus jo disertacija buvo išleista atskira knyga (Studien zum slavischen und indoeuropäischen Langvokalismus. Oslo, Bergen, Tromsø, 1974). Chr. S. Stangas buvo disertacijos oficialusis oponentas.

1971 m. prasideda aktyvi Mathiasseno pedagoginė veikla. Oslo universitete jis dėsto rusų, bažnytinę slavų kalbą, lietuvių, latvių kalbų kursus, baltų filologijos įvadą. Ne tik teoriškai, bet ir praktiškai išmoksta lietuvių ir latvių kalbas. 1982 m. jo rūpesčiu Oslo universitete įvedamas lietuvių kalbos kaip atskiro dalyko kursas (anksčiau lietuvių kalba buvo dėstoma nereguliariai kaip atitinkama indoeuropeistikos dalis). 1991 m. taip pat daugiausia jo rūpesčiu universitete atsiranda lietuvių ir latvių kalbų lektoratas. Čia dėstyti vyksta filologai iš Lietuvos ir Latvijos.

1978 m. Mathiassenas išrenkamas Norvegijos mokslų akademijos nariu. 1985 m. jam suteikiamas profesoriaus vardas. Nuo 1987 m. jis – Tarptautinio slavistų komiteto narys. 1992–94 m. – Oslo universiteto projekto, remiančio Baltijos šalis, vadovas. 1996 m. savo užsienio nariu jį išrenka Latvijos mokslų akademija.

Nemaža svarbiausių Mathiasseno publikacijų yra susiję su jo pedagogine veikla. Pirmiausia čia reikėtų paminėti išsamią rusų kalbos gramatiką (Russisk Grammatikk, Oslo, 1990; II leid. 1996) ir taikliai latvių kalbininko Janio Valdmanio pavadintas „dvynėmis“ lietuvių ir latvių kalbų gramatikas (A Short Grammar of Lithuanian. Columbus, 1996¹; A Short Grammar of Latvian. Columbus, 1997²).

Mathiassenas kartu su kitu norvegų kalbininku Siri Sverdrupu Lundenu redagavo 1987 m. Maskvoje išleistą Valerijaus Berkovo „Rusų-norvegų kalbų žodyną“ (Русско-норвежский словарь. Russisk-norsk ordbok). Gal netrukus sulauksime ir kito leksikografijos veikalo, kuriame taip pat bus didelė Mathiasseno kruopštaus darbo dalis. Štai ką apie šį veikalą sako viena iš jo vadovų profesorė Evalda Jakaitienė: „Nuo 1996 m. jis buvo vienas iš naujo Oslo universiteto Rytų Europos studijų ir orientalistikos instituto projekto „Lietuvių-norvegų / norvegų-lietuvių kalbų žodynas“ vadovų. Matiasenas ne tik tvarkė organizacinius projekto grupės reikalus, bet ir buvo puikus patarėjas, nes nepaprastai gerai jautė norvegų kalbos žodžių spalvas ir atspalvius, buvo be galo darbštus, tą patį tekstą taisydavo daugybę kartų, ieškodamas kiek galima tikslesnio lietuvių kalbos atitikmens norvegų kalboje. Žodynas dar nėbaigtas, ir jo rengėjai nuolat pasiges kvalifikuotų savo kolegos pastabų, išvalgių patarimų, geranoriškų pabarimų“³.

¹ Sabaliauskas A., Valeika L. (Rec.). – *Baltistica*, 1997, 32 (1), 133–136.

² Rosinas A. (Rec.). – *Baltistica*, 1997, 32 (2), 256–258.

³ Jakaitienė E. Profesorius Terjė Matiasenas. – *Gimtoji kalba*, 1999, 2, 21–23.

Mathiassenas įvairių šalių spaudoje paskelbė nemaža straipsnių baltų ir slavų kalbų istorinės morfologijos, fonetikos, sintaksės, leksikos, kalbinių ryšių klausimais.⁴

1981 m. Norvegijos mokslų akademijos sesijoje Mathiassenas skaitė pranešimą apie baltų tautų kalbas ir kultūrą. Pranešimas buvo paskelbtas Norvegijos mokslų akademijos darbuose. Jis dalyvavo daugelyje mokslinių konferencijų Lietuvoje, Latvijoje, Švedijoje, Ukrainoje, Lenkijoje, Vokietijoje, Kanadoje, Jungtinėse Amerikos Valstijose.

Lietuvoje Mathiassenas lankėsi daugybę kartų. 1991 metų rudenį atvykęs į Lietuvą jis džiaugėsi, kad šį kartą jam jau nereikėjo vizos. 1994 m. drauge su žmona Anna Maria Mathiassen, kuri taip pat labai domėjosi Lietuva, mūsų šalyje jis praleido tris savaites. Jam ypač miela buvo kelionė į Kuršių neriją, netoli tų vietų, kur kadaise jo mokytojas Christianas S. Stangas drauge su Jurgiu Geruliu tyrinėjo jau šiandien visiškai išnykusią lietuvių žvejų tarmę.

Šio straipsnelio autorius prisimena, kai 1975 m. rugsėjo 24 dieną jis kartu su profesorium Zigmū Zinkevičium keliavo į aerouostą pasitikti Mathiasseno. Lietuvoje tąsyk norvegų kalbininko niekas nepažinojo. Norėdami atkreipti nepažįstamojo dėmesį, mes rankose laikėme neseniai išleistą jo knygą. Pamatę šią knygą vienas iš keleivių nusišypsojo ir priėjo prie mūsų. Tada ir prasidėjo Mathiasseno draugystė su Lietuva. Aną sutikimą ir jį sutikusius draugus Terje Mathiassenas gražiai prisiminė savo pranešime VIII-jame tarptautiniame baltistų kongrese Vilniuje (1997 m. spalio 9 d.). Deja, šis pranešimas buvo ir pasakutinis kalbininko susitikimas su mūsų šalimi ir savo draugais, kurių jis čia turėjo daugybę. Sunku susitaikyti su mintimi, kad šio nuostabaus, tiek daug gero padariusio Lietuvai žmogaus jau nėra mūsų tarpe.

Algirdas Sabaliauskas

⁴ Mathiassen T. Die Personalendungen im baltischen Verbum unter besonderer Berücksichtigung der 2. P. Sg. lit. – lett. *ie und die indoeuropäische Grundlage. Versuch einer neuen Deutung. – *Norsk Tidsskrift for Sprogvidenskap*, 1975, 29, 199–205; О происхождении форм причастий на -es, -e в литовском языке, -is в латышском языке. – *Baltistica*, 1976, 12 (1), 43–50; Сколько было в прабалтийском основных типов словесного ударения – два или три? – *Baltistica*, 1983, 19 (2), 108–113; A Discussion of the Notion ‘Sprachbund’ and its Application in the Eastern Baltic Area (Slavic, Baltic, and West Finnish). – *International Journal of Slavic Linguistics and Poetics*, 1985, 31–32, 273–281; An Unorthodox View of the 1. P. Sg. Subjunctive (Optative) in Lithuanian. – *Baltistica*, 1993, 28 (1), 5–8; Prepozicinis vardažodžių valdomas kilmininkas baltų, Pabaltijo suomių ir skandinavų kalbose (istorinė apžvalga). – *Baltistica*, 1993, 28 (2), 21–26; Nochmals zum ie- Komplex im Ostbaltischen. – *Linguistica Baltica*, 1995, 4, 41–53; Some Aspects of the History of Lithuanian and Latvian Grammatical Terminology. – *Baltistica V Priedas*, 1998, 169–176, ir kt.